KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA JISMONIY TARBIYA O‘QITUVCHISI KASBIGA QIZIQISHINI SHAKILLANTIRISH USULLARI

Eshboyeva Dildora Burxonovna
Navoiy Davlat Universiteti "Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari nazariyasi va metodikasi" kafedrasi magistranti
Musaev Otabek Qudratovich
Navoiy Davlat Universiteti "Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari nazariyasi va metodikasi" kafedrasi dotsenti (PhD)

Qabul qilindi: 17.02.2026
Ko‘rib chiqildi: 18.02.2026
Tasdiqlandi: 19.02.2026

Kalit so‘zlar:
kompetensiyaviy yondashuv, kasbiy qiziqish, jismoniy tarbiya o‘qituvchisi, kasbiy kompetensiya, motivatsiya, mikroo‘qitish, pedagogik amaliyot, refleksiya.

Annotatsiya. Mazkur tezisda kompetensiyaviy yondashuv asosida bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarida kasbga qiziqishni shakllantirish muammosi yoritiladi. Tadqiqotda kasbiy motivatsiyani rivojlantirishda faoliyatga yo‘naltirilgan o‘qitish, mikroo‘qitish, pedagogik vaziyatlar va refleksiya usullarining ahamiyati tahlil qilindi. O‘quv jarayonini real pedagogik faoliyatga yaqinlashtirish talabalarning kasbiy o‘zini anglashini kuchaytirishi hamda barqaror qiziqish hosil qilishiga xizmat qilishi aniqlandi. Natijalar kompetensiyaviy yondashuv jismoniy tarbiya o‘qituvchilarini tayyorlash sifatini oshirishda samarali ekanligini ko‘rsatadi.

Kirish. Bugungi kunda ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar mazmuni o‘quv jarayonini faqat bilim berishga yo‘naltirilgan modeldan shaxsga yo‘naltirilgan, amaliy faoliyatga asoslangan modelga o‘tkazishni talab etmoqda. Ayniqsa, umumiy o‘rta ta’lim maktablarida jismoniy tarbiya fanining ahamiyati ortib borayotgan bir sharoitda mazkur fan o‘qituvchisining kasbiy kompetentligini shakllantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Zamonaviy jamiyat sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qila oladigan, o‘quvchilarni harakat faoliyatiga qiziqtira oladigan, ularning jismoniy va irodaviy sifatlarini rivojlantirishga qodir pedagoglarni talab etmoqda. Shu sababli jismoniy tarbiya o‘qituvchisi kasbiga qiziqishni shakllantirish masalasini kompetensiyaviy yondashuv asosida ko‘rib chiqish muhim ilmiy-pedagogik vazifadir. Kompetensiyaviy yondashuv ta’lim oluvchida faqat nazariy bilimlarni emas, balki real pedagogik vaziyatlarda qo‘llay oladigan kasbiy ko‘nikma va malakalarni rivojlantirishni nazarda tutadi. Mazkur yondashuv bo‘lajak o‘qituvchining motivatsiyasi, qadriyatlari, kasbiy identifikatsiyasi hamda pedagogik faoliyatga tayyorgarligini kompleks tarzda shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, jismoniy tarbiya o‘qituvchisi uchun kommunikativlik, tashkiliy qobiliyat, liderlik, psixologik ta’sir o‘tkazish,

sog‘lomlashtiruvchi faoliyatni tashkil etish kabi kompetensiyalar kasbiy qiziqishning asosiy omillari hisoblanadi.

Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, oliy ta’lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalarning barchasi ham kelajakda jismoniy tarbiya o‘qituvchisi sifatida faoliyat yuritishga yetarli darajada motivatsiyaga ega emas. Ko‘pincha kasb tanlash tashqi omillar ta’sirida amalga oshiriladi, natijada kasbiy o‘zini anglash jarayoni sust kechadi. Bu esa ta’lim sifati hamda pedagog kadrlar tayyorlash samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Demak, kasbga barqaror qiziqishni shakllantirish uchun o‘quv jarayoniga faoliyatga yo‘naltirilgan topshiriqlar, pedagogik vaziyatli mashqlar, refleksiya, loyiha ishlari va sport-pedagogik amaliyotlarni integratsiyalash zarur. Shu nuqtai nazardan, kompetensiyaviy yondashuv asosida jismoniy tarbiya o‘qituvchisi kasbiga qiziqishni shakllantirish usullarini aniqlash va ularning samaradorligini asoslash pedagogika fanining dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Mazkur tezisda aynan ushbu muammoning nazariy va amaliy jihatlari yoritiladi.

Adabiyotlar tahlili. So‘nggi yillarda ta’lim jarayonini modernizatsiya qilish doirasida kompetensiyaviy yondashuv pedagogika fanining asosiy tadqiqot yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Mazkur yondashuvning nazariy asoslari xorijiy pedagog olimlar tomonidan ishlab chiqilgan bo‘lib, ular ta’lim natijasini bilimlar yig‘indisi bilan emas, balki faoliyatga tayyorlik darajasi bilan baholash zarurligini ta’kidlaydilar. Xususan, kasbiy kompetensiya tushunchasi shaxsning bilim, ko‘nikma, tajriba, qadriyat va motivatsiyalarining integratsiyasi sifatida talqin qilinadi. Bu esa pedagog tayyorlash jarayonida kasbga qiziqishning markaziy o‘rin egallashini ko‘rsatadi. Mahalliy pedagogik tadqiqotlarda ham kompetensiyaviy yondashuvning mohiyati keng yoritilgan. Unda pedagog kadrlarni tayyorlashda nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan integratsiyalash, refleksiv faoliyatni rivojlantirish, muammoli vaziyatlar asosida o‘qitish muhimligi qayd etiladi. Tadqiqotchilar bo‘lajak o‘qituvchining kasbiy shakllanishi motivatsion bosqichdan boshlanishini, aynan kasbga nisbatan ijobiy munosabat uning keyingi pedagogik rivojlanishining asosiy omili ekanligini ta’kidlaydilar. Shuningdek, kasbiy qiziqishning shakllanishi o‘quv jarayonining mazmuni, amaliy mashg‘ulotlar sifati va pedagogik muhitga bog‘liqligi ko‘rsatib berilgan.

Jismoniy tarbiya pedagogikasiga oid ilmiy ishlarda esa o‘qituvchi shaxsiga qo‘yiladigan talablar alohida yoritiladi. Unga ko‘ra, jismoniy tarbiya o‘qituvchisi nafaqat sport texnikasini o‘rgatuvchi mutaxassis, balki tarbiyachi, motivator va sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qiluvchi yetakchi shaxs sifatida qaraladi. Shu sababli uning kasbiy qiziqishi faqat nazariy tayyorgarlik orqali emas, balki faol harakatli pedagogik faoliyat jarayonida shakllanishi aniqlangan. Amaliy mashg‘ulotlar, sport musobaqalarini tashkil etish, murabbiylik faoliyatiga jalb etish talabalarda kasbiy identifikatsiyani kuchaytirishi ilmiy jihatdan asoslangan. Psixologik tadqiqotlarda qiziqish motivatsiyaning muhim tarkibiy qismi sifatida ko‘rib chiqiladi. Olimlar kasbiy qiziqish barqaror bo‘lishi uchun shaxs o‘z

faoliyatining ijtimoiy ahamiyatini anglab yetishi, muvaffaqiyat tajribasini boshdan kechirishi va mustaqil faoliyat olib borish imkoniyatiga ega bo‘lishi lozimligini ta’kidlaydilar. Demak, jismoniy tarbiya o‘qituvchisini tayyorlashda kompetensiyaviy yondashuv talabaga real pedagogik vaziyatlarda faol ishtirok etish imkonini berishi orqali kasbiy motivatsiyani kuchaytiradi.

Tahlil qilingan ilmiy manbalar shuni ko‘rsatadiki, bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchisida kasbga qiziqishni shakllantirish uchun nazariy bilimlar yetarli emas; ularni amaliy faoliyat, pedagogik tajriba va refleksiya bilan boyitish zarur. Shu bilan birga, mavjud tadqiqotlarda kompetensiyaviy yondashuv asosida aynan kasbiy qiziqishni rivojlantirish usullarini tizimli ravishda ishlab chiqish yetarli darajada yoritilmagan. Mazkur holat ushbu muammoni chuqurroq tadqiq etish zaruratini belgilaydi. Ayrim tadqiqotlarda kompetensiyaviy yondashuvni joriy etishda fanlararo integratsiya muhim omil sifatida ko‘rsatiladi. Xususan, jismoniy tarbiya pedagogikasini psixologiya, fiziologiya va pedagogik menejment bilan uyg‘unlashtirish bo‘lajak o‘qituvchining kasbiy tasavvurini kengaytirishi aniqlangan. Bunday integratsiya talabaning faqat mashqlarni o‘rgatish emas, balki o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, sog‘lig‘i va individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda darsni rejalashtirishiga yordam beradi. Natijada kasb mohiyatini chuqurroq anglash yuzaga keladi. Shuningdek, ayrim ilmiy ishlarda raqamli texnologiyalarni qo‘llash kasbiy qiziqishni oshiruvchi vosita sifatida baholanadi. Videoanaliz, harakatlarni biomekanik tahlil qilish, onlayn trening platformalari orqali o‘qitish talabalarda zamonaviy o‘qituvchi obrazini shakllantiradi. Bu esa ularning kasbga nisbatan ijobiy munosabatini mustahkamlaydi. Tadqiqotchilar, ayniqsa, o‘z faoliyatini multimedia vositalari orqali baholash imkoniyati mavjud bo‘lganda refleksiya samaradorligi oshishini ta’kidlaydilar. Bundan tashqari, ijtimoiy hamkorlikka asoslangan o‘qitish — ya’ni maktab, sport maktablari va murabbiylar bilan hamkorlikda olib borilgan mashg‘ulotlar kasbiy moslashuv jarayonini tezlashtirishi ilmiy jihatdan asoslangan. Bu tajribalar talabada pedagogik faoliyatning real sharoitlarini oldindan his etish imkonini yaratib, kasbga nisbatan barqaror qiziqishni kuchaytiradi.

Tadqiqot muhokamasi. O‘tkazilgan tadqiqot jarayonida kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan o‘quv mashg‘ulotlari bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarining kasbga nisbatan munosabati va motivatsiyasiga sezilarli ta’sir ko‘rsatishi kuzatildi. Dastlabki diagnostika natijalari talabalarning bir qismida kasb tanlash tashqi omillar — grant, sportga qiziqish yoki oliy ta’lim muassasasiga kirish imkoniyati bilan bog‘liq ekanini ko‘rsatdi. Bu holat ularning kelajakdagi pedagogik faoliyatga nisbatan aniq tasavvurlari shakllanmaganini bildiradi. Shundan kelib chiqib, o‘quv jarayoniga faoliyatga yo‘naltirilgan topshiriqlar, pedagogik vaziyatli mashqlar hamda refleksiv tahlil elementlari joriy etildi. Mashg‘ulotlar davomida talabalar sport mashqlarini o‘rgatish metodikasini mustaqil ishlab chiqish, kichik guruhlarda dars fragmentlarini tashkil etish, baholash mezonlarini belgilash kabi amaliy vazifalarni bajardilar. Ushbu faoliyat ularda o‘qituvchilik rolini anglashni

kuchaytirib, o‘zini kelajak kasb egasi sifatida tasavvur qilishiga yordam berdi. Ayniqsa, mikroo‘qitish usuli orqali o‘tkazilgan darslar kasbiy o‘ziga ishonchni oshirib, pedagogik muloqot ko‘nikmalarining shakllanishiga xizmat qildi. Talabalar tomonidan olib borilgan refleksiya jarayonlari esa o‘z faoliyatini baholash va kamchiliklarni anglash imkonini yaratdi.

Tajriba natijalari shuni ko‘rsatdiki, an’anaviy nazariy mashg‘ulotlarga nisbatan amaliy faoliyat ulushi ortgan guruhlarda kasbiy qiziqish darajasi yuqoriroq bo‘ldi. Talabalar jismoniy tarbiya o‘qituvchisining vazifalarini faqat mashqlarni o‘rgatish bilan emas, balki tarbiyaviy, kommunikativ va sog‘lomlashtiruvchi faoliyat bilan bog‘lay boshladilar. Bu esa kompetensiyaviy yondashuvning shaxsiy-kasbiy identifikatsiyani shakllantirishdagi muhim o‘rnini tasdiqlaydi. Shuningdek, sport tadbirlarini tashkil etish, maktab amaliyotida dars o‘tkazish va murabbiylik elementlarini bajarish talabalarda mas’uliyat hissini oshirdi. O‘z faoliyatining natijasini real o‘quvchilar misolida ko‘rish ularda kasbning ijtimoiy ahamiyatini anglashga olib keldi. Natijada ichki motivatsiya kuchayib, kasbga nisbatan barqaror qiziqish shakllandi. Muhokama natijalari kompetensiyaviy yondashuvning asosiy mexanizmi — faoliyat orqali o‘rganish ekanligini ko‘rsatdi. Talaba pedagogik vaziyatni boshdan kechirmaguncha kasb mohiyatini to‘liq anglamaydi. Demak, jismoniy tarbiya o‘qituvchisini tayyorlashda o‘quv jarayonini real kasbiy faoliyatga maksimal yaqinlashtirish kasbga qiziqishni shakllantirishning eng samarali yo‘llaridan biri hisoblanadi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari kompetensiyaviy yondashuv bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarida kasbga nisbatan barqaror qiziqishni shakllantirishda samarali ekanligini ko‘rsatdi. Faoliyatga yo‘naltirilgan topshiriqlar, mikroo‘qitish, pedagogik amaliyot va refleksiya jarayonlari talabada kasbiy o‘zini anglashni kuchaytiradi hamda ichki motivatsiyani rivojlantiradi. O‘quv jarayonini real pedagogik vaziyatlarga yaqinlashtirish orqali talaba kasbning ijtimoiy ahamiyatini anglaydi va o‘zini kelajak mutaxassis sifatida tasavvur qila boshlaydi. Demak, jismoniy tarbiya o‘qituvchilarini tayyorlashda kompetensiyaviy yondashuvni tizimli qo‘llash kasbiy tayyorgarlik sifati va pedagog kadrlar samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Boymurodov, T. R. (2020). Pedagogik kompetentlikni shakllantirish asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya.
2. Ishmuhamedov, R., & Abduqodirov, A. (2018). Ta’limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent: O‘qituvchi.
3. Muslimov, N. A. (2017). Kasbiy ta’lim pedagogikasi. Toshkent: Noshir.
4. Shonazarov, Q. B. (2021). Jismoniy tarbiya o‘qituvchisining kasbiy tayyorgarligini rivojlantirish omillari. Pedagogika va psixologiya, 3(2), 45–52.

5. European Parliament & Council of the European Union. (2006). Key competences for lifelong learning: European reference framework. Official Journal of the European Union, L394, 10–18.
6. Mulder, M. (2014). Conceptions of professional competence. In S. Billett, C. Harteis, & H. Gruber (Eds.), International handbook of research in professional and practice-based learning (pp. 107–137). Springer.
7. Weinert, F. E. (2001). Concept of competence: A conceptual clarification. In D. S. Rychen & L. H. Salganik (Eds.), Defining and selecting key competencies (pp. 45–65). Hogrefe & Huber.